

Патицька Х.О., канд. екон. наук
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН
України», Україна

Фінансово-організаційний механізм інноваційного розвитку території у контексті її економічного зростання: переваги і проблеми впровадження

Впровадження концепції смарт-спеціалізації або її окремих елементів сьогодні спостерігається не лише у країнах ЄС, а й на різних етапах в Австралії, Бразилії, Колумбії, Мексиці, Перу, Норвегії та Чилі.

Будучи сформованою як концепція розширення державного фінансування у сфері наукових досліджень та інновацій з метою посилення порівняльних переваг у певних сферах, в умовах реалізації смарт-спеціалізації результувалася суттєвими концептуальними та економічно-політичними наслідками:

1) виділенням ключової ролі науково-технологічної та економічної спеціалізації у розвитку порівняльних переваг та, у широкому плані, - забезпеченні економічного зростання;

2) визначенням вагомої ролі дослідницько-розвідувальної роботи для обґрунтування сфер теперішньої та майбутньої порівняльної переваги;

3) формуванням механізму управління процесом реалізації стратегії смарт-спеціалізації, заснованого на основі моделі Triple Helix Innovation (державний сектор – наука – підприємництво) або Quadruple Helix (державний сектор – наука – підприємництво – громадянське суспільство) [4].

У випадку ЄС процес впровадження концепції смарт-спеціалізації характеризувався певною специфікою. Концепція реалізовувалася з метою вирішення проблеми низької результативності «поглинання» державної фінансової підтримки регіонами з низьким рівнем економічного розвитку як складова політики згуртування ЄС (Cohesion Policy), спрямованої на зниження диспропорцій та забезпечення місцевого і регіонального розвитку у країнах-членах [2, 3].

Зважаючи на вище перелічені чинники впливу на формування та реалізацію смарт-спеціалізації, а також стан економічного розвитку країн та регіонів, можна зауважити суттєву диференціацію адміністративно-територіальних одиниць, які впроваджують RIS 3, та значний розрив ефективності їх впровадження.

Позитивні результати розвитку та впровадження смарт-спеціалізації у країнах ЄС першочергово пов'язані з потужним та ефективним механізмом фінансування. Наявність сформованої стратегії смарт-спеціалізації є передумовою отримання країнами та окремими регіонами значних фінансових ресурсів зі структурних фондів ЄС, що суттєво посилює їх роль та роль Європейської Комісії як наднаціональних інституцій. Натомість для країн, які не мають можливості отримати фінансові ресурси зі структурних фондів ЄС, питання формування ефективного механізму фінансового забезпечення RIS 3 є ключовим і вимагає залучення достатніх ресурсів з різних джерел (бюджетів усіх рівнів, ресурсів приватних інвесторів, наукових установ та університетів,

іноземних інвесторів). Проте, зважаючи на суттєву обмеженість більшості країн (у порівнянні з членами ЄС) щодо фінансування смарт-спеціалізації, постає питання ефективного моніторингу та контролю використання цих коштів та посилення відповідальності не лише за реалізацію проектів, а й на усіх етапах втілення RIS 3, тобто максимізації вигоди від вкладених фінансових ресурсів.

Досліджуючи особливості впровадження концепції смарт-спеціалізації у країнах та регіонах ЄС, варто зауважити існування у більшості з цих країн «традиції» ведення інноваційної політики на національному та регіональному рівнях [1]. Відтак у більшості країн ЄС реалізація концепції смарт-спеціалізації відбувалася на фундаменті довготривалої інноваційної політики з чітко визначеними цілями та пріоритетними галузями для розвитку.

У країнах, де процес впровадження смарт-спеціалізації відбувався «з нуля», підходи до його організації суттєво різнилися в силу різних початкових умов та очікуваних результатів.

У регіонах, які відстають, впровадження смарт-спеціалізації вимагає не лише ефективної організації процесу прийняття і впровадження стратегії, а й зміни ставлення потенційних учасників до можливостей власного розвитку і зміни підходів до управління в контексті територіального розвитку. У таких регіонах процеси навчання та стимулювання розробки RIS 3 приймали різні форми і результувалися позитивними наслідками. Зокрема, було встановлено, що розвиток смарт-спеціалізації призвів до зростання зацікавлення дослідників можливістю співпраці з промисловістю та сприяв зменшенню взаємної недовіри між сторонами, і, що не менш важливо, став рушієм процесу зміни процедур та норм в управлінні і формування довгострокової політики на регіональному рівні [5].

Загалом, зважаючи на розширення досвіду щодо впровадження концепції смарт-спеціалізації у регіональний розвиток, актуальності набуває питання формування та впровадження RIS 3 у конкретних умовах, коли обставини та соціально-економічне становище може ускладнити реалізацію запланованого. Відтак в контексті проведеного дослідження встановлено, що суттєвий вплив на розробку та впровадження стратегії смарт-спеціалізації мають певні чинники.

1. Рівень децентралізації управлінських компетентностей та фінансових ресурсів для їх реалізації. Це один з ключових факторів забезпечення стійкої регіональної позиції щодо ведення інноваційної політики розвитку території. Адже у країнах з низьким рівнем управлінської автономії та недостатніми фінансовими ресурсами на регіональному рівні обов'язково виникатимуть проблеми із впровадженням регіональних інноваційних стратегій, що може результуватися і перенесенням завдань щодо формування стратегій смарт-спеціалізації на національний рівень (як це зроблено в деяких країнах ЄС).

2. Якість та рівень розвитку інституційних структур, традиція організації управлінської діяльності у регіоні, досвід та спроможність представників політичної та адміністративної системи регіону забезпечити розробку і втілення інноваційних стратегій. Регіони з розвиненою системою управління, досвідом у визначенні пріоритетів та координації сторін політичних процесів, веденні послідовної довгострокової політики регіонального розвитку

мають суттєві переваги щодо забезпечення ефективної реалізації концепції на практиці, що, водночас, не дозволяє акцентувати лише на територіальному підході до впровадження RIS 3, адже «розумна спеціалізація вимагає отримання користі від налагодженої системи багаторівневого управління та координації горизонтальної політики» [0], тобто вимагає взаємодії держави та регіону в процесі її реалізації.

3. Рівень інноваційної активності підприємств, розвиненість інноваційної інфраструктури, наявність посередницьких організацій та науково-дослідних установ також суттєво впливають на сприйняття смарт-спеціалізації та можливості її втілення. З однієї сторони, регіони та навіть держави можуть зіткнутися з проблемою ефективної мобілізації критичної маси суб'єктів економіки для участі у розробці стратегії смарт-спеціалізації, з іншої – при наявності значної кількості потенційних учасників процесу формування стратегії може виникнути проблема ефективного відбору претендентів для включення їх до процесу прийняття рішення.

Список використаних джерел:

1. Інноваційна політика зарубіжних країн: концепції, стратегії, пріоритети. Інформаційно-аналітичні матеріали. Комітет Верховної Ради України з питань науки і освіти. Міністерство закордонних справ України. URL: <http://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/36385.pdf>; 2. Balland P.-A., Boschma R., Crespo J., Rigby D. Smart specialization policy in the European Union: relatedness, knowledge complexity and regional diversification, *Regional Studies*. 2019. Volume 53. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00343404.2018.1437900>; 3. McCann P., Ortega-Argiles R. Smart Specialisation: Insights from the EU Experience and Implications for Other Economies. *Investigaciones Regionales – Journal of Regional Research*, 36 (2016), pp. 279-293; 4. Polverari L. The implementation of Smart Specialisation Strategies in 2014-20 ESIF programmes: turning intelligence into performance. European Policies Research Centre. IQ-Net Thematic Paper 39 (2), 12/2016. URL: [https://www.eprc-strath.eu/public/dam/jcr:e14d1ac5-43d4-484f-853f-a6f40b8cd1c2/IQ-Net_Thematic_Paper_39\(2\).pdf](https://www.eprc-strath.eu/public/dam/jcr:e14d1ac5-43d4-484f-853f-a6f40b8cd1c2/IQ-Net_Thematic_Paper_39(2).pdf); 5. Trippel M., Zukauskaitė E., Healy A. Shaping smart specialization: the role of place-specific factors in advanced, intermediate and less-developed European regions. *Regional Studies*, 2019. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00343404.2019.1582763>.